

Борбодоев Ж.М.

ГЛОБАЛДЫК ДҮЙНӨ ЖАНА УЛУТТУК ӨЗҮНЧӨЛҮК

Борбодоев Ж.М.

ГЛОБАЛЬНЫЙ МИР И НАЦИОНАЛЬНАЯ САМОБЫТНОСТЬ

Zh.M. Borbodoev

THE GLOBAL WORLD AND NATIONAL IDENTITY

УДК:353/36

Бул макалада глобалдык дүйнө жана улуттук өзүнчөлүк маселелери каралган.

В этой статье рассмотрены вопросы глобального мира и национальная самобытность.

In this article the questions of the global world and national identity.

Бүгүнкү күндө ааламдашуу, өзүнүн орбита-сына адам коомунун бардык чөйрөсүн тартып, философиялык жана саясий дискурсука жулунуп кирип, аябаган чоң аймактын кейпин өзгөртүү менен бардыгына чакырык жасоодо. Жашоо ыңгайына америкалык үлгү менен батыш цивилизациясынын баалуулуктарын таңуулоо менен массалык маданияттын мурутчалары коомчулуктун бардык жылчыктарына киришти. Бир типтүү жашоо образы түзүлүүдө – алар пайда болгон улуттук-маданий, адамзаттык дүйнөнүн мыкты үлгүлөрүнүн тең салмактуу аралашуусунан эмес. Мазмундук планда ааламдашуу негизинен, америкалык маданияттын жеңишинде көрсөтүлөт.

Үстөмдүк кылууну баштап келе жаткан ааламдашуу идеологиясынын таасири астында сактоого жана колдоо көрсөтүүгө муктаж болгон аспектилер «өчүрүлүп», басылууда.

Жакынкы өткөнкүгө чейин илимде улуттук мамилелердин өнүгүүсүнүн эки негизги тенденциясы – улуттардын жана элдердин өрчүшүн жана жакындоосун, интеграциялык процесстерди тездетүү түшүнүлгөн, этностор аралык интеграция этностор аралык мамилелердин чөйрөсүнүн өнүгүшүнүн оптималдуу модели катары каралган.

СССРдин кулашы жана кайра куруу жылдары бул көп татаал процесстин одоно кийлигишүүсүнүн жөнсүз экендигин далилдеди. Ааламдашууга биринчи көз жүгүртүүдө, ал жер шарынын калкынын жалпы адамзатты түзүүчү ар кайсы өлкөлөрдүн элдеринин, этностордун жана маданияттардын өз ара байланышын күчөтүү катары элестейт. Бирок заманбап чындыктар көрсөткөндөй, ааламдык бүтүн системада көпчүлүк учурда этностор бирин-бири байытпайт, тетирисинче өз ара сиңирип алышат, маданияттар өзүн өзү ача албайт, тетирисинче нивелирленет, өлкөлөр катышуу менен өөрчүбөйт, бир түргө келишет.

Албетте, азыр пайда болгон этностор жана маданияттар – бир кыйла аз сандагы жана аз кубаттуу этностук топтордун өзүнчө тилин, маданиятын,

баалуулуктарын, салттарын, адаттарын жоготуусунун негизинде, нинтеграциялануусунун жемиши. Бирок, буга чейин маданий бирдиктердин ирилеши жүргөн, алардын колорити күчөтүлгөн, анткени маданияттардын чегинде болуу менен маданият жандуу калат. Ар түрдүүлүк этносоциалдык организмдердин бат өзгөрүүчү чөйрөдө жашоосунун шарты катары чыккан.

Элдердин өз ара аракеттешүү процессинде, алардын ортосундагы байланыш өз ара мамилеси үзүлүү маанисинде, артыкчылыктарын бири - биринин алдында ажыратуусу, зээнсиздиги, бирөөлөрдүн биринин үстүнөн үстөмдүгү, атаандашуу, душмандыктын ар башка формаларына ээ болот. Эркин тандоо маселеси элдердин өз ара макулдук маселелерине жана жашоо мазмундуу позицияларына түздөн-түз катышы болот.

Ошнон үчүн маданий – мазмундуу ар түрдүүлүк маселелерин, улуттук маданияттын колоритин, адамдарды алар көзөмөл кыла албай турган өзгөрүүлөрү, адамдын рухун сактоо социалдык-гуманитардык изилдөөлөрдүн негизги маселелери болуп кала берет..

Бүгүнкү күндө идентификациялык процесстер бир топ татаал түзүлүүдө. Бул жерде этностук мүнөздөгү өзгөчөлүктөрдү эске алуу керек. Мисалы, кандай гана адам болбосун, американын жарандыгын алгандан кийин ал кытай, немец, орус, еврей болуудан калат, ал америкалык болот, анын жекече улуттук тиешелүүлүгү биз сыяктуу, ачык көрүнө турган мүнөздү алып жүрбөй калат. Ал эми Кыргызстандын жарандары ага тиешелүү болгон менталитети, салттары, көз карашы, дүйнө таануусу менен кошо өзүнүн улуттук өз алдынчалыгын сактап турат.

Ошону менен бирге, бардык жамандыктардын себебин мамлекеттин ички саясатынан издөөнүн кажети жок, анткени, анын санбагыты түзбү же кыйырбы, баары бир анын калкынан берилет. Анткени, мурдагыдай эле дүйнөнү зороастриялык, дуалисттик, түптүз көрүү үстөмдүк кылат.

Ойдун катаалдашкан дүйнөнүн жана анын көйгөйлөрүнүн үстүндөгү чыңалышкан иштеши жок. Мисал үчүн, япондуктар - башкача ой жүгүртүшөт: алардын ойлоосу гармониялуу, аларда карама-каршылыктар багынат. Япондуктар, адилеттик жана адилетсиздикти акыр аягына чейин аныктоого болбойт деп эсептешет, анткени,

баардык кырдаалдарда ар бир адам эмнедендир туура, эмнедендир туура эмес болот. Чындык бардык жерде бар. Анын күкүмдөрү ар бирөөгө белгилүү. Ал эми жыйынтыкты ар түрдүүчө чыгарса болот. Япондуктардын жаңычылдыкты кабылдагычтыгы, курчап турган дүйнөнүн ар түрдүүлүгүнө ыңгайланышуусу ушу себептүү.

Бүгүнкү күндө адам өзүнүн жашоосунун ар бир чекитин эркин тандай жана тарыхтын инерциясын эркин өтө алат, ошонун ичинде өткөн тажырыйба менен таңууланганы ачык айкын боло баштады. Ага кыргыздардын жаш муундарынын жаңы мейкиндиктерди жана кесиптерди, тилдерди бат өздөштүрүүсү күбө. Бирок мындай өздөштүрүү массалык деңгээлде өтө жай жүрүүдө жана жетишсиз: биздин менталитетте рефлексия деңгээли дагы эле жетишээрлик жогору эмес.

Сан жеткиз байлыкка ээ элдердин жана өлкөлөрдүн жакырчылыгынын себептерин жакырчылыктын шарттарын, каражаттарын жана максаттарын өндүрүп чыгарып жаткан жарды маданияттан издөө керек окшойт. Бир кыйла узак убакыттын ичинде түзүлгөн жакырчылык маданияты субъектин өндүрүшүн жашоонун төмөн деңгээлине багыттайт жана коомдун негизги институттарында дээрлик толук катышпоону, уюшкандыктын минималдык деңгээлин жана алсыздыкты, көз карандылыкка, басмырланган абалга, эмгекке жана ийгиликтерге мотивациянын төмөндүгүнө багыттайт. Башка жагынан алганда, аларды узагыраак башкаруусу үчүн бийликке элдин бирөөнүн багуусунда болуучу көңүлдөрүн колдоо пайдалуу.

Кээ бир изилдөөчүлөр Түштүк –Чыгыш Азиянын жетишкендиктерин адамдарды массалык традиционализмдин чегинен прогресс менен өнүгүүнүн жаңы түшүнүгүнө алып чыккан исламдын жаңыланган интерпретациясы менен негизсиз байланыштырган жери жок. Чындыгында, христиан дининен кийин пайда болгон ислам ишкердиктин этикасын камтыйт: байлык бир эле учурда адилет жашоо жана сыноо үчүн сыйлык, эки жүздүүлүктү жана зомбулукту тануу, ж.б. Исламды авторитардык режимдер менен канондоштуруу исламдын бир топ прогрессивдүү башаттарына көлөкө түшүргөн: билимге, жакшылыкка, толеранттуулукка сыйынуу. Исламдын гуманисттик идеяларын бийик көтөрүү өлкөнүн жана анын өзүнчөлүгүнүн гүлдөшүнө айланды.

Чындыгында мамлекеттин маданий саясаты мына ушул коомго тиешелүү салттык, спецификалык маданий формаларын, жашоо образын, турмушун –аларды бири -бирине кызыктуу кылып жаткан, өз ара диалогдук жана достукта жанаша жашоосунун негизин жаратуучу «айырмачылыктарын» коргоого багытталышы керек.

Ар түрдүү этностордун үстөмдүк кылуучу стереотиптерин, каада-салттарын үйрөнүп изилдөө илимий изилдөөлөрдүн борборунда болушу керек. Маданий жана руханий мурастарга кылдаттык менен мамиле кылуу улуттук өзүнчөлүктөрдү жана элдердин цивилизациялар аралык диалогдорун сактоонун кепили болуп эсептелет.

Рецензент: к.филос.н. Жапаров Д.